

ОРГАНІЧНЕ АГРОВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Т. М. Паламарчук, к.е.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Виробництво органічної продукції в Україні є одним із пріоритетних напрямів розвитку агропромислового сектору, що

передбачено Стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2015-2020 рр.

Під органічним сільським господарством розуміють агровиробничу діяльність, при якій не використовуються синтетичні хімікати (добрива, пестициди, антибіотики), здійснюється мінімальна оранка ґрунту, не застосовуються генетично модифіковані організми, при цьому охоплюються різні сфери – рослинництво, тваринництво, птахівництво, садівництво тощо. За визначенням Комісії Кодекс Аліментаріус під органічним сільським господарством розуміють комплексну систему управління виробництвом, яка стимулює та посилює здоров'я аграрної екосистеми, включаючи біологічну різноманітність, біологічні цикли і біологічну активність ґрунту, що досягається використанням агрономічних, біологічних та механічних методів на противагу застосуванню синтетичних матеріалів для виконання специфічних функцій всередині системи. Міжнародна Федерація руху (IFOAM) розглядає органічне сільське господарство як виробничу систему, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей та залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності, природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому не передбачається використання шкідливих ресурсів, що викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство містить певні традиції, нововведення, наукові аспекти з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку ефективних взаємовідносин і належного рівня життя [3].

Ми згодні з вітчизняними науковцями, які вважають, що виробництво органічної сільськогосподарської продукції – це вид виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, спрямованої на задоволення суспільних потреб та дотримання вимог екологічної безпеки впродовж усього життєвого циклу такої продукції завдяки збалансованому використанню природних ресурсів. Органічне сільське господарство є частиною принципу сталого розвитку аграрного виробництва, в основі якого покладений мінімальний вплив людини на довкілля, гуманне ставлення до тварин та турбота про здоров'я споживачів [9].

Серед головних особливостей органічного агровиробництва слід віднести такі, як: 1) процес виробництва регулюється стандартами (правилами, нормами), підлягає обов'язковій сертифікації та контролю незалежними установами; 2) ґрунтується на загальних принципах сприяння розвитку біологічних процесів у агроєкосистемах з

максимальним використанням їхніх внутрішніх природних ресурсів;
3) регулюється спеціальною законодавчо-нормативною базою;
4) органічна продукція підлягає обов'язковому маркуванню відповідно до стандартів (правил, норм) виробництва [8].

Україна досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва та з року в рік нарощує свій експортний потенціал. Станом на початок 2017 р. згідно даних міжнародного незалежного Науково-дослідного інституту органічного сільського господарства (FiBL) Україна посіла 20 місце у світі та 11-те в Європі за розміром площі сільськогосподарських угідь, які сертифіковані як органічні. Частка сертифікованих органічних площ до загальної площі сільськогосподарських угідь України становить близько 1 %. Наша країна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі. В Україні майже половина сертифікованих органічних земель зайняті під вирощуванням зернових культур – 48,1 %, що становить 7 місце серед основних країн-виробників органічних зернових культур. Понад 16 % зазначених угідь займають олійні культури – 5 місце у світі, 4,6 % бобові культури – 7 місце, овочі – 2 % відповідно 10 місце, фрукти – 0,6 %, виноград – 0,1 % [4].

В нашій країні зареєстровано понад 420 виробників органічної продукції. Під сертифікованим органічним виробництвом зайнято 421,5 тис. га земель та ще 550 тис. га – під сертифікованими дикоросами (травами, ягодами і грибами). Щорічний обсяг внутрішнього ринку споживання досягнув 21-22 млн. євро. При цьому експортний потенціал сектору оцінюється у 100 млн євро [10].

Однак, необхідно зазначити про зменшення споживання органічних продуктів на душу населення в Україні порівняно з відповідним показником країн ЄС. Так, в нашій країні споживання органічних продуктів на душу населення складає 0,5 євро, тоді як у Швейцарії – 274 євро/чол. На сьогоднішній день в країнах ЄС попит на органічну продукцію значно перевищує пропозицію.

За даними Органік Стандарт серед найбільших країн-імпортерів вітчизняної органічної продукції є такі країни, як: Нідерланди (100 тис. т), Німеччина (50 тис. т), Великобританія (40 тис. т), Італія (30 тис. т), Австрія (14 тис. т), Польща (7 тис. т), Швейцарія (6 тис. т), Бельгія (3 тис. т), Чехія (3 тис. т), Болгарія (2 тис. т). Головними видами українського експорту є пшениця (80 тис. т), кукурудза (74 тис. т), соя (17 тис. т), ячмінь (12 тис. т), соняшник (12 тис. т), пшениця спельта (8 тис. т), яблука / концентрат (5 тис. т), пшоно / просо (4 тис. т), ріпак (4 тис. т), чорниця (заморожена) (4 тис. т) та ін. В цілому екпортується

близько 80% органічної продукції, виробленої в Україні [4].

Поштовхом для подальшого розвитку органічного агровиробництва в країні, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної органічної продукції та розширення зовнішніх ринків для її збуту, стало ухвалення в цілому закону України № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [6]. Зазначений закон запроваджує прозору систему реєстрації як органів сертифікації, так і безпосередньо операторів ринку органічної продукції, встановлює чіткі норми для реєстрації органічного насіння, визначає механізм державного контролю за діяльністю суб'єктів ринку органічної продукції тощо. На думку голови правління Федерації органічного руху України Євгена Мілованова, зазначений закон є логічним доповненням «органічної» законодавчої бази, загальні засади якої були визначені у 2013 р. [1].

Закон України “Про основні принципи і вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції” набув чинності, проте його дія починається через рік. До 2 серпня 2019 р. повинні функціонувати у відповідності реєстри органів сертифікації, операторів органічного сектору та органічного посівного матеріалу, повинен бути сформований Перелік органів міжнародної сертифікації. Передбачається затвердження нових нормативно-правових актів та їх приведення у відповідності до зазначеного закону. Закон стосується виключно органічної агропродукції, призначеної для продажу, та не передбачає: одяг, косметику, лікарські препарати, побутову хімію чи продукцію для власного споживання.

Під дію ухваленого закону відносяться такі галузі органічного виробництва, як : рослинництво, в тому числі вирощування насіння та розсади; тваринництво, до якого також віднесено птахівництво та бджільництво; вирощування грибів, у тому числі органічних дріжджів; розведення риби та інших видів аквакультури, вирощування морських водоростей; виробництво харчових продуктів, в тому числі виробництво вина; виготовлення кормів [2].

У відповідності до нового закону запроваджуються нові правила щодо маркування органічної продукції. Зокрема, продукт вважається органічним, якщо мінімум 95 % його ваги становлять сільськогосподарські компоненти органічного походження, крім води та солі, інші 5 % неорганічних компонентів повинні бути в Переліку дозволених складових. Маркування органічної продукції передбачає відповідний кодовий номер, розміщений під державним логотипом органічної продукції, що складається зі скороченого позначення країни

походження продукту, напису “органік” та відповідного коду реєстрації органу, який здійснював сертифікацію.

Також в законі передбачено питання щодо перехідного періоду від традиційного виробництва до органічного, вимоги щодо паралельного виробництва органічної продукції, сертифікації органічної продукції, відповідальності учасників сфери органічного виробництва. Так, законом передбачені штрафні санкції: для операторів, які маркують свою продукцію як органічну, не маючи відповідного сертифікату: 8 мінімальних заробітних плат для юридичних осіб (майже 30 тис. грн), 5 мінімальних заробітних плат – для фізичних осіб підприємців (орієнтовно 19 тис. грн). Аналогічні штрафи накладаються на виробників, що не виконують або несвоєчасно виконують вимоги для усунення виявлених порушень. За недостовірну інформацію або не надавання інформації щодо обсягу виробництва операторам передбачений штраф у розмірі 5 мінімальних заробітних плат для юридичних осіб та 3 мінімальних заробітних плат для фізичних осіб підприємців; для органів сертифікації за недостовірну інформацію або не надавання інформації щодо операторів або звітів про видані сертифікати, передбачений штраф у розмірі 5 мінімальних заробітних плат. Якщо сертифікати були видані з порушенням закону, сума штрафу становить 16 мінімальних заробітних плат, у повторному випадку – 24 мінімальні заробітні плати; організації, які займаються реалізацією органічної продукції, несуть відповідальність за достовірність маркування. Реклама та продаж продукту як органічного без наявності сертифікату заборонена. Штраф становить 8 мінімальних заробітних плат для юридичних осіб та 5 мінімальних заробітних плат для фізичних осіб підприємців [2].

Отже, зроблені важливі шляхи щодо удосконалення на законодавчому рівні виробництва органічної агропродукції у відповідності до органічного законодавства країн ЄС та запровадження державно-приватної системи контролю органічного сектору.

Для подальшого розвитку органічного агровиробництва в Україні важливими напрямками державної політики повинні стати: впровадження інноваційних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій; розвиток конкуренції та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках; збільшення обсягу експорту органічної сільськогосподарської продукції; розвиток внутрішнього ринку органічної продукції; контроль за дотриманням законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції та ін.

Список літератури

1. Кількість виробників органічної продукції в Україні зросла у 100 разів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://landlord.ua/>

news/kilkist-virobnikiv-organichnovi-produktsiyi-v-ukrayini-za-15-rokiv-zrosla-u-100-raziv/

2. Новий закон України про органічне виробництво: що потрібно знати виробникам та реалізаторам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bakertilly.ua/news/id44526>

3. Органічне виробництво в світі: історія розвитку та сучасний стан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrostandart.com/organichne/87-orhanichne-vvirobnvtstvo-v-sviti-istoriia-rozvytku-ta-suchasni-stan>

4. Органічне виробництво в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eridon.ua/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>

5. Органічна продукція: бути чи не бути? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ur-gazeta.com/dumka-eksperta/organichna-produkciva-buti-chi-ne-buti.html>

6. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>

7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.

8. Чайка Т. О. Розвиток органічного виробництва в аграрному секторі економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. економ. наук: 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / Т. О. Чайка. – Миколаїв, 2012. – 20 с.

9. Чудовська В. А. Сутність та особливості трактування органічного сільського господарства / В. А. Чудовська // Органічне виробництво і продовольча безпека : [зб. матеріалів доп. учасн. IV Міжнар. наук.-практ. конф.]. – Житомир : О. О. Євенок, 2016. – С. 404 – 408.

10. Ходаківська О. В. Реалізація аграрного потенціалу України в контексті розвитку органічного виробництва / О. В. Ходаківська // Органічне виробництво і продовольча безпека : [зб. матеріалів доп. учасн. V Міжнар. наук.-практ. конф.]. – Житомир : ЖНАЕУ, 2017. – С. 268–273.